

У стосунках із дітьми візуальний контакт виконує функцію емоційного живлення. Відкритий, доброзичливий погляд прямо в очі дитини важливий не лише для встановлення взаємодії, а й для задоволення її емоційних потреб. Дитина найбільш уважна, коли дивляться їй безпосередньо в очі, найкраще запам'ятовує те, що сказано в такі хвилини. Психологи помітили, що частіше дорослі дивляться дітям в очі, коли повчають, дорікають, сварять. Це породжує тривожність, невпевненість у собі, гальмує особистісний розвиток [8, 201].

5. Стиль не є постійним і його можна і варто міняти в залежності від реакції аудиторії. Як же зрозуміти, що стиль педагогічного спілкування обраний правильно? Учителю варто поглянути на учнів, щоб отримати відповідь. Якщо їхня увага спрямована на нього, очі зацікавлені, значить стиль обраний відповідно, про це свідчать також міміка і жести дітей. Але для вчителя надзвичайно важливо навчитися правильно оцінювати реакцію аудиторії на свій стиль викладання і поведінки. Тут доречно згадати епізод, який колись наводив Джим Келлі: «Ви скоро побачите, що в кожному класі є учень, який готовий з вами сперечатися. Перше природне бажання вчителя – змусити його мовчати, однак все ж раджу вам добре подумати. Найчастіше він один і слухає вас» [6].

6. Стиль спілкування – це вміння, яким можна оволодіти шляхом усвідомлення і практики. Часто учителі говорять: «Можливо учні і вважають мої заняття нецікавими, але мене вже не переробиш». Таке твердження і стає причиною, що перешкоджає учителю сформулювати ефективний стиль педагогічного спілкування, адже кожна людина, незалежно від свого віку, статусу, свого відчуття у певній ролі, предмету, який вона викладає, може себе переробити та вдосконалити шляхом усвідомлення та практики. Існують чотири основні причини неефективного стилю педагогічного спілкування, які вимагають усвідомлення. Перша з них – замала обізнаність учителів у цьому аспекті педагогічної діяльності – індивідуальний стиль спілкування. Інші причини пов'язані із низьким рівнем умінь саморегуляції. Зокрема, невміння подолати страх; невпевненість; зневіра у власних можливостях; байдужість до результатів власної діяльності.

Висновки. Отже, індивідуальний стиль педагогічного спілкування можна формувати як у процесі професійної підготовки, так і під час подальшої професійної діяльності. При цьому викладені нами основні положення допоможуть виробити у майбутнього фахівця індивідуальний стиль спілкування, який ефективно впливатиме на результативність навчально-виховного процесу.

Література

1. Бодалев А.А. О воздействии стиля общения педагога с учащимися на их эмоциональный опыт // В кн.: Проблемы общения и воспитания / А.А. Бодалев, Л. И. Криволап. – Тарту. - 1974. - С. 184. – (С. 55-59).
2. Зарецкая Л. Обучение через общение / Л. Зарецкая // Здоровье детей. – 2010. - №2. - С. 22 - 25
3. Кагермазова Л.Ц. Опосредующие механизмы стилиобразования педагогического общения будущих учителей / Л. Ц. Кагермазова // Психологическая наука и образование. - 2008. - С. 46-49.
4. Леонтьев А. А. Психология общения / Алексей Алексеевич Леонтьев // 2-е изд., испр. и доп. — М. : Смысл. – 1997. - С. 351. (С. 122-135).
5. Стиль жизни личности: Теоретические и методологические проблемы / Отв. ред. Л.В. Сохань, В.А. Тихонович. - Киев: Наукова Думка. – 1982. – С. 372. (С.37-45).
6. Уилкинсон Б.Г. Стиль преподавания. / Б.Г. Уилкинсон.: Видеосеминар. - Киев. - (ДВД). - жанр: семинар, права: Путешествие по Библии, страна: Украина. – 2007.
7. Шадриков В.Д. От индивида к индивидуальности: введение в психологию / Владимир Дмитриевич Шадриков. - Когито-Центр. -2010. – С.656. (С. 305-318).
8. Allington, Richard L. Ignoring the policy makers to improve teacher preparation / Richard L Allington // Journal of Teacher Education. - 2008. - № 56. – P. 199-204.

УДК 371.2 (09)

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЯК ОСНОВИ ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

О.А.Дубасенюк, О.В.Вознюк

Анотація. Розглядаються особливості психолого-педагогічної регіональної підготовки майбутніх учителів як основи їх професійного становлення на основі діяльності Житомирського державного університету імені Івана Франка. Зазначається, що аналіз практики професійної підготовки майбутніх учителів узагалі та

психологічної зокрема свідчить про те, що вона нездатна зараз повною мірою забезпечити ефективну діяльність випускників вищої школи у сучасних регіональних умовах

Ключові слова та терміни: *психолого-педагогічна регіональна підготовка, майбутні вчителі, регіональні умови, творчість, ініціатива, гуманізм, високий професіоналізм.*

Анотація. *Рассматриваются особенности психолого-педагогической региональной подготовки будущих учителей как основы их профессионального становления на основе деятельности Житомирского государственного университета имени Ивана Франко. Отмечается, что анализ практики профессиональной подготовки будущих учителей вообще и психологической в частности свидетельствует о том, что она не способна сейчас в полной мере обеспечить эффективную деятельность выпускников высшей школы в современных региональных условиях*

Ключевые слова и термины: *психолого-педагогическая региональная подготовка, будущие учителя, региональные условия, творчество, инициатива, гуманизм, высокий профессионализм*

Summary. *The peculiarities of the psychological and pedagogical regional training of the prospective teachers as the bases of their professional becoming are examined on the basis of the activities of Zhitomir state university by Ivan Franko. It is marked that the analysis of the practice of prospective teachers' professional training in general and psychological in particular testifies that it is not capable now to a full degree to provide effective activities of graduates in modern regional conditions.*

Keywords and terms: *psychological and -pedagogical regional training of the prospective teachers, regional conditions, creativity, initiative, humanism, high professionalism.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розбудови незалежної української держави актуалізуються завдання вдосконалення підготовки нової генерації педагогічних кадрів з урахуванням регіональних особливостей зазначеного процесу. Відтак, можна говорити про проблеми освіти у контексті розвитку регіональних освітніх просторів, які постають у центрі уваги таких науковців, як А.Ю.Белогуров, О.П.Мещанинов, В.С.Курило, В.В.Обозний, О.В.Сухомлинська, С.В.Савченко, Х.Тхагапсоев, В.З.Юсупов та ін. [1–7].

Регіональний підхід до вивчення освітніх процесів передбачає, за Концепцією сталого розвитку, формування розвинутої національно-історичної самосвідомості, дослідження етнокультурної стабільності регіональнолокальних систем на основі оцінки рівня гармонізації культурно-освітнього потенціалу, популяризацію ідей сталого розвитку на регіональному рівні [4]. Суттєво, що у праці В.С. Курила подано детальну систему критеріїв оцінки розвитку системи освіти регіону, яка віддзеркалює також і проблеми міжкультурної взаємодії суб'єктів освітнього процесу [5, с. 18-23]. Спираючись на класифікацію науковця, можна виокремити певні критерії оцінки розвитку регіональної системи освіти: 1) доступність освіти, тобто охоплення освітою всіх груп населення відповідно до здібностей особистості, але незалежно від етнокультурної належності учня (студента); 2) демократичність регіональної системи освіти, тобто врахування в змісті освіти етнонаціонального компонента; 3) науковість системи освіти регіону, тобто розробку сучасних науково-теоретичних концепцій, у тому числі й таких, що відображають проблему міжкультурної взаємодії суб'єктів освітнього процесу; 4) зв'язок освіти з національною культурою, тобто вивчення в навчальних закладах різного рівня національних мов, літератури, географії, краєзнавства, народознавства; 5) особливості провідних засобів педагогічної комунікації, тобто створення умов для реалізації системи педагогічної взаємодії на засадах діалогу і педагогічної підтримки; 6) дидактичне та методичне забезпечення системи освіти з урахуванням регіональних умов; 7) характеристика функціональних особливостей педагогів та учнів, тобто забезпечення суб'єкт-суб'єктних відносин учасників освітнього процесу в регіональних умовах; 8) кадрове забезпечення системи освіти регіону, тобто створення системи професійної педагогічної освіти основі впровадження інноваційних методів і форм навчання у педагогічних ВНЗ регіону; 9) характер управління системою освіти регіону з урахуванням його регіональної специфіки [7, с. 16-18].

Професійна підготовка майбутнього вчителя, без сумніву, пов'язана з сучасними соціально-економічними процесами в регіонах та у світі. Розгляд зазначеного процесу постає **метою** нашої статті.

Виклад основного матеріалу. Аналіз практики професійної підготовки майбутніх учителів узагалі та психологічної зокрема свідчить про те, що вона нездатна зараз повною мірою забезпечити ефективну діяльність випускників вищої школи у сучасних регіональних умовах, коли пріоритетними якостями вчителя є творчість, ініціатива, гуманізм та високий професіоналізм.

Тому психолого-педагогічна наука має визначитися насамперед у стратегії вирішення найактуальніших проблем професійної підготовки вчителя. До таких проблем слід віднести розробку науково обґрунтованої системи формування у студента ВНЗ професійно-творчих здібностей.

Необхідність створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя вимагає докорінної перебудови навчального процесу у ВНЗ. Визнано, що основним шляхом перебудови вищої школи є перехід від суб'єкт-об'єктної до суб'єкт-суб'єктної педагогічної парадигми, основними принципами якої є співробітництво, співтворчість викладача і студента, забезпечення самореалізації педагогів як партнерів у творчому процесі.

Суб'єкт-об'єктній парадигмі відповідає репродуктивна стратегія навчання, що передбачає побудову навчального процесу в монологічному режимі. Для репродуктивної стратегії навчання характерною є переваження орієнтації на становлення виконавчих, операційно-технічних професійних навичок, а не осягнення смислової сторони майбутньої діяльності; концентрація уваги більшості студентів у переважній мірі на сфері суто навчальних інтересів, у певній мірі на сфері професійній; зниження особистісної значущості завдань професійного становлення. За такої організації навчання суб'єктом діяльності є лише викладач, студенти ж виконують роль об'єкта педагогічного впливу. В навчальному процесі переважає монолог викладача перед студентською аудиторією і майже не використовуються можливості спільної творчої діяльності. При побудові навчального процесу в монологічному режимі викладач виступає носієм незаперечної істини, яку він передає студентам. Діалог за цих умов є лише формою (а не принципом) побудови навчального спілкування і застосовується як конкретний прийом навчання, що сприяє досягненню певних дидактичних цілей. Суб'єкт-об'єктна форма навчання побудована переважно на авторитарному характері взаємодії викладача і студента. Це може призвести до утворення надмірної дистанції між тим, хто навчає, і тим, хто навчається. У такій ситуації дуже важко налагодити колегіальний стиль спілкування, перетворити студентів на однодумців, співучасників творчого процесу.

Реалізація репродуктивної стратегії навчання, монологічного підходу в системі вищої педагогічної освіти не дає можливості подолати накопичені негативні явища: формалізм засвоєння наукових знань, зниження мотивації учіння, блокування творчої активності як викладачів, так і студентів, їх невміння орієнтуватися в нестандартних ситуаціях, шаблонне догматичне мислення й авторитарність у педагогічній діяльності, низьку соціально-психологічну компетентність майбутніх учителів.

Суб'єкт-суб'єктній педагогічній парадигмі відповідає продуктивна стратегія навчання. Одним із шляхів реалізації цієї стратегії навчання в університетах є організація навчального процесу на основі педагогічної співтворчості викладача і студента. До об'єктивних та суб'єктивних чинників успішної реалізації педагогічної співтворчості викладача і студентів при викладанні психологічних дисциплін належать: оптимальне використання діалогічних форм навчання студентів; введення елементів творчого тренінгу у вузівське навчання; проблемність навчального процесу на основі творчих навчально-професійних завдань; переважне застосування педагогічних засобів непрямого управління, орієнтованих на оптимальну самореалізацію особистості; застосування групової форми навчання студентів; створення психологічної атмосфери взаємної поваги і рівності учасників навчального процесу; формування відповідної мотивації до співтворчості у партнерів зі спілкування; трансформація психологічної позиції викладача: перетворення його з носія інформації на консультанта й організатора процесу навчання; зміна орієнтації студента з "учнівства" на "партнерство".

Підготовка фахівців психолого-педагогічного профілю здійснюється в навчально-науковому інституті педагогіки та на соціально-психологічному факультеті за спеціальностями: "Психологія", "Практична психологія", "Музична педагогіка та виховання", "Початкове навчання", "Хореографія", "Початкове навчання та англійська мова". В основу освітньої діяльності покладено гуманістичну спрямованість освіти з пріоритетом загальнолюдських цінностей, формування національної свідомості майбутнього педагога, демократизацію системи навчання, надання студентам широких можливостей вибору дисциплін, спецкурсів та спецсеминарів при збереженні пріоритету основних дисциплін, забезпечення нерозривного зв'язку у вивченні загальнопедагогічних, психологічних та соціальних дисциплін, створення необхідних умов для оволодіння практичними навичками з обраної спеціальності.

Навчально-науковий інститут педагогіки має освітньо-кваліфікаційні характеристики, освітньо-кваліфікаційні програми та робочі навчальні плани і програми з усіх навчальних дисциплін за спеціальностями, які функціонують за освітньо-кваліфікаційними рівнями "бакалавр", "спеціаліст" і "магістр". У цих документах дотримано співвідношення навчального часу між циклами підготовки, присутня відповідність змісту підготовки державним вимогам та потребам ринку праці та особистості. В інституті наявні інтегративні, варіативні навчальні плани, які враховують можливості випускників педагогічних училищ і коледжів отримувати на основі диплома молодшого спеціаліста

напрямку 0101 "Педагогічна освіта" при збігу спеціальності базову і повну вищу педагогічну освіту в скорочені терміни. Підготовка вчителів здійснюється на денній та заочній формах навчання як за кошти державного фінансування, так і на договірній основі, що відповідає особливостям і потребам Житомирської області.

Загальнопедагогічна підготовка майбутніх учителів у навчально-науковому інституті педагогіки та інших факультетах університету забезпечується кафедрами педагогіки (завідувач – доц. О.Антонова) та дошкільного виховання і педагогічних інновацій (завідувач – доц. Л.Рудницька). Соціально-педагогічний напрям підготовки фахівців здійснює кафедра соціальної педагогіки (завідувач – доц. С.Коляденко).

Значну роботу здійснено викладачами цих кафедр щодо програмного забезпечення навчального процесу. До діючих програм з усіх навчальних дисциплін, затверджених МОН України, розроблено робочі програми та відповідне методичне забезпечення, в які систематично вносяться зміни і доповнення відповідно до сучасних вимог. Особлива увага звертається вимоги щодо підготовки за рівневою системою освіти з метою досягнення відносної завершеності та одночасно наступності й послідовності підготовки фахівців.

Так, фахівцями кафедри педагогіки розроблено робочі програми для спеціальностей освітнього рівня "бакалавр" із загальної педагогіки, історії педагогіки, етнопедагогіки, а також для студентів магістратури з основ педагогіки вищої школи, методики викладання педагогіки тощо. Оскільки викладачі кафедри працюють на всіх факультетах університету, програми адаптовано до специфіки відповідних спеціальностей. Освітній процес забезпечується викладачами високої кваліфікації (на кафедрі працює 3 доктори педагогічних наук та 16 кандидатів педагогічних наук), серед яких: доктори педагогічних наук проф. М.Левківський, проф. О.Дубасенюк, доц. О.Антонова, кандидати педагогічних наук проф. С.Вітвицька, доц. Н.Сидорчук, В.Єремєєва, О.Березюк, В.Ковальчук, О.Борейко та інші.

Викладачами кафедри соціальної педагогіки також розроблені програми з дисциплін, що викладаються для соціальних педагогів. До читання лекцій залучаються досвідчені викладачі кафедри – доц. Н.Сейко, С.Коляденко, Т.Шанскова та інші.

Викладачами кафедри інноваційних технологій освіти та виховання підготовлені й впроваджені в навчальний процес навчальні та робочі програми, курси лекцій та методичні рекомендації із самостійної роботи з основ педагогічної майстерності, технологій навчально-виховного процесу, менеджменту в освіті, літнього практикуму, дозвіллєзнавства, дитячого та молодіжного руху в Україні, актуальних проблем педагогічної науки і практики, технологій соціального виховання, теорії і практики учнівського самоврядування і лідерства, методики вивчення валеології, основ безпеки життєдіяльності в початковій школі. До навчальних дисциплін створено базу даних методичного забезпечення на електронних носіях. Методичне забезпечення розроблено відповідно до вимог кредитно-модульної системи навчання

План практичних, семінарських і лабораторних занять розробляються і проводяться так, щоб закріпити знання студентів і відпрацювати уміння і навички фахівця. Велика увага звертається на впровадження в навчальний процес сучасних технологій. Кафедрами здійснено перехід на роботу за модульно-рейтинговою та модульно-кредитною системами.

Особистісно зорієнтовані технології навчально-виховної роботи педагогічних кафедр спрямовані на формування в студентів мотивів творчої професійної самореалізації. Широкого використання в процесі проведення аудиторних та позанавчальних занять у роботі викладачів зі студентами набули ділові ігри, моделювання педагогічних технологічних ланцюгів, колективні творчі справи, тренінги, педагогічні аукціони, конкурси продуктивних ідей, підготовка і захист педагогічних проєктів, творчі майстерні, мозкові штурми, форуми, конференції, конкурси педагогічної і вожатської майстерності. Не забуті нами і перевірені часом такі види роботи, як вікторини, круглі столи, дискусії, перегляд відеофільмів, сюжетні імпровізації, опорні сигнали і схеми, таблиці. Продуктивним є проведення окремих занять у навчальних загальноосвітніх закладах Житомира, участь студентів у роботі науково-методичних лабораторій.

Швидкість і динаміка розвитку сучасної психолого-педагогічної науки і практики виховання в Україні вимагають постійного збагачення змісту аудиторних занять на основі теоретичного аналізу літературних джерел і узагальнення продуктивного педагогічного досвіду. Включення студентів у цей постійний процес актуалізації знань, вмінь і навичок стало основою проведення різних форм індивідуально-самостійної роботи академічних груп. Як результат такої спільної праці на кафедрах накопичується методична бібліотека студентської пошукової діяльності: тематичні папки (методичні розробки виховних заходів, узагальнений досвід роботи класних керівників і вихователів груп

продовженого дня, шкіл-інтернатів), дидактичне забезпечення практичних занять з педагогіки та історії педагогіки, CD-диски з презентаціями індивідуальних завдань, реферати і курсові роботи, наочний матеріал з педагогічної практики.

Поточний контроль знань студентів здійснюється у формі контрольних робіт, персональних та рольових занять, занять-диспутів тощо.

Належним чином у навчально-науковому інституті педагогіки поставлена робота з розробки й проведення спецкурсів і спецсеминарів, які сприяють індивідуалізації навчальної діяльності, спрямовані на малодосліджені й суперечливі явища й факти педагогіки та соціальної педагогіки, а також організації виховної та соціально-педагогічної діяльності в школах. Спецкурси і спецсеминари готуються за тематикою, зорієнтованою на майбутню роботу студентів у навчально-виховних закладах. Серед них можна назвати такі: "Превентивна робота з неповнолітніми на основі методу "Рівний – рівному", "Методика роботи соціального педагога з обдарованими дітьми", "Соціально-педагогічні основи роботи з сім'єю", "Методика роботи з важковиховуваними дітьми". Планування спецкурсів і спецсеминарів ведеться так, що більшість із них може обиратися студентами за власними інтересами. До читання цих дисциплін залучаються найдосвідченіші викладачі, які постійно знаходяться в науковому пошуку.

Логічним продовженням підготовки фахівця стає педагогічна та соціально-педагогічна практика студентів, під час якої студенти можуть проводити педагогічні експерименти, які згодом стають практичним підґрунтям для написання дипломних робіт.

Випускники-бакалаври проходять практику в 5-8, а випускники-спеціалісти – в 9-11 класах провідних шкіл м. Житомира та Житомирської області. Розроблено програми проведення педагогічної практики, що передбачають систему роботи практиканта: розробка плану виховної роботи класного керівника, проведення та аналіз уроку й виховного заходу, написання характеристики учня, створення соціальної карти класу, індивідуальної карти проблемного учня, позакласної виховної роботи соціального спрямування з учнями, створення банку соціально-педагогічних ситуацій, проведення соціально-психологічних діагностик тощо. Перед початком практики проводяться настановчі конференції, де студенти знайомляться з програмою практики, отримують методичні рекомендації щодо проведення різних видів роботи. Після завершення – підсумкові конференції, на яких підбиваються підсумки роботи, вислуховуються звіти студентів про виконання програми, висловлюються пропозиції щодо поліпшення організації практики. Керівники практики працюють над упровадженням студентами теоретичних знань у практичній діяльності, скеровують свої зусилля на реалізацію творчих можливостей студентів, формування у них професійних умінь та навичок і потреби постійного самовдосконалення.

Постійно оновлюється тематика курсових робіт з урахуванням регіональних соціокультурних особливостей; пропонуються для виконання змістовні й глибокі теми дипломних робіт різних освітньо-кваліфікаційних рівнів. Часто курсові роботи стають основою для написання дипломних, тематика яких не тільки затверджується на засіданнях педагогічних кафедр, а й стає предметом обговорення й ухвали ради факультету.

Важливим елементом навчально-виховної роботи кафедри педагогіки є позанавчальна виховна діяльність, в організації й здійсненні якої провідне місце належить самим студентам. У університеті традиційним стало проведення низки заходів, організація яких здійснюється за методикою колективних творчих справ. Серед них можна виділити щорічне „Свято квітів” та виставку-ярмарок „Своїми руками”, конкурси педагогічної майстерності та „Аукціон педагогічних ідей” тощо.

Підготовка та проведення цих заходів здійснюється у кілька етапів, при цьому студентам надається можливість проявити себе у різних якість, а саме: сценаристів, драматургів, акторів, поетів, художників-оформлювачів, постановників танців та інсценізацій, дослідників, фото- та кіно кореспондентів, журналістів, учнів, учителів тощо. Всі ці заходи передбачають не лише демонстрацію виробів, створених студентами, а й тематичний захист виставлених експонатів, під час якого студенти виявляють свої творчі здібності, таланти, обдарування. Завжди цікаво і пізнавально відбувається конкурс-мандрівка „У країну дитинства” в навчально-науковому інституті педагогіки. Загальноуніверситетські виставки студентської художньої творчості давно стали традиційними, і факультети намагаються представити різноманітні вироби майбутніх учителів, які відрізняються неординарністю, фантазією, яскравою уявою.

Постійно удосконалюються дидактичні засоби, які застосовують викладачі педагогічних кафедр і до створення яких залучаються майбутні вчителі. Варто виділити розробку та створення опорних логічних схем занять, широке використання наочного матеріалу, розробку комп'ютерних презентацій, створення відеороликів на реалізацію творчих завдань, глибоке вивчення творів класиків педагогічної

науки та аналіз підходів різних педагогів минулого до розв'язування сучасних проблем навчання й виховання тощо.

Кафедра загальної, вікової та педагогічної психології протягом свого існування приділяє значну увагу пошуку ефективних шляхів підвищення психологічної підготовки студентів – майбутніх педагогів – до вчительської діяльності через вивчення базових психологічних курсів, таких, як загальна психологія, вікова, педагогічна, соціальна психологія та ЕПСЖ, вікова та педагогічна психологія, соціальна психологія, патопсихологія, психодіагностика. Вивчаються можливості використання навчальних дисциплін психологічного циклу для формування творчої особистості майбутнього педагога. Глибокий аналіз навчальних програм, підручників, посібників дозволив визначити оптимальний обсяг знань, умінь і навичок, засвоєння яких студентами має забезпечити високий рівень їхньої готовності до педагогічної діяльності. Виявляються можливості й традиційних форм вузівського навчального процесу, і нових педагогічних технологій та активних методів навчання. Результати досліджень відображаються викладачами кафедри у наукових публікаціях та впроваджуються у вузівську практику.

Аналіз результатів викладання психологічних дисциплін дозволяють стверджувати, що вирішальною умовою успішного здійснення спільної творчості викладача і студентів, спрямованої на забезпечення належної професійної підготовки майбутніх педагогів, є організація вузівського навчання на основі діалогу. Психологічною наукою вже доведено, що діалог – це основа творчого мислення, що розвиток діалектичності як системоутворюючого компонента творчого мислення неможливий без діалогу. На думку дослідників у сфері психології, діалог як вирішальна умова спільної творчості стає характерною ознакою нового педагогічного мислення, він є найприроднішою формою стосунків викладача зі студентами, що перетворює партнерів зі спілкування на творчу діаду, груповий об'єкт творчості, найбільш демократичною формою проведення занять, найкоротшим шляхом до постійного підтримання зворотного зв'язку і найбільш динамічним способом одержання нової інформації.

Для реалізації вирішальної умови успішної педагогічної співтворчості викладача і студентів – діалогового навчання – при викладанні перелічених вище базових психологічних дисциплін використовуються елементи творчого тренінгу. Творчий тренінг включає в себе систему впливу на творчу діяльність особистості й разом з тим стимулює окремі етапи творчого вирішення задачі.

Введення у вузівське навчання елементів творчого тренінгу (методів оптимізації колективної творчості: різних модифікацій методу "мозкової атаки", евристичних питань, синектики, творчих рольових ігор) дає змогу стимулювати окремі етапи творчого вирішення завдань і розвиток творчого мислення студентів, а також створює сприятливу психологічну атмосферу для організації спільної творчої діяльності викладача і студентів.

Однією з форм організації діалогового навчання є лекції, на яких створюються проблемні ситуації, висуваються гіпотези їх розв'язання, здійснюється постійний пошук. Студенти можуть також спробувати себе у ролі співавторів лекції, так званої "лекції удвох", що проходить у вигляді спільно-послідовного викладу думок викладача і його співлектора-студента.

На семінарських заняттях діалогове навчання, що має проблемний характер, сприяє підвищенню творчої активності студентів. Основним засобом проб лематизації змістової сторони лабораторних та семінарських занять є використання творчих навчально-професійних задач (де відтворюються реальні змістові протиріччя педагогічної діяльності та реальні ситуації). Усіляко заохочується самостійна постановка студентами запитань. На семінарських заняттях реалізуються такі рівні діалогової залученості: 1) полемічне спілкування (організація групових дискусій); 2) ділове спілкування однодумців (організація творчих рольових ігор і використання методів оптимізації спільної творчості).

Важливими є провідні мотиви діяльності партнерів зі спілкування. Як показало анкетування студентів і викладачів університету, студентам властиві прагнення реалізувати надії, з якими вони прийшли до педагогічного закладу; потреба у самовдосконаленні; бажання добре підготуватися до обраної професії; інтерес до пошукової діяльності; намагання реалізувати свій творчий потенціал у навчальному процесі; прагнення брати безпосередньо участь у вирішенні важливих та цікавих виховних і навчальних проблем.

Викладача до співпраці спонукають професійні мотиви: потяг до творчості, інтерес до нового; потреба у співробітництві та емоційно-значущих контактах зі студентами; прагнення підготувати висококваліфікованих, творчо працюючих спеціалістів тощо.

Теоретичний аналіз курсу психологічних дисциплін у вузі дозволив визначити місце та можливості введення нових тем, питань, спецсеминарів, пов'язаних з психологією педагогічної творчості.

З метою розвитку професійно-творчих здібностей майбутніх педагогів використовується соціально-психологічний тренінг. Уміння встановити емоційний контакт, організувати простір спілкування, ідентифікувати емоційний стан за експресивними характеристиками поведінки, створити комфортний "клімат спілкування", вислухати та зрозуміти співрозмовника, вирішити проблемні та конфліктні ситуації – ось неповний перелік необхідних навичок, потрібних вчителю як представнику професій типу "людина-людина".

Група активного соціально-психологічного навчання дає майбутнім учителям можливість усвідомити власні стабілізовані тенденції поведінки, що, незалежно від плинності ситуацій, породжують труднощі в адаптації та спілкуванні з іншими людьми. Усвідомлення цих тенденцій дає можливість "розморозити" закриті для нового досвіду зони особистості і водночас зрозуміти свій внесок у проблеми адаптації та спілкування, які час від часу виникають. Це допомагає внести відповідні поправки у власну поведінку з метою її вдосконалення.

У майбутніх учителів необхідно розвивати не пасивний світогляд – лише систему уявлень про загальні принципи і основи буття, а активний, який передбачає знаходження причинно-наслідкових зв'язків фізичного та психічного світу; їх критичний аналіз та використання в творчо-перетворюючій діяльності; усвідомлення себе суб'єктом культурно-історичного та власного розвитку, несуперечливості образу "Я", наявності самоповаги, почуття гідності, адекватної самооцінки і на цій основі високий рівень домагань, вимогливості до себе, самостійності, почуття відповідальності за власні вчинки і майбутню діяльність, які б персоналізувались в особистості учня.

На кафедрі дошкільного виховання та педагогічних технологій освіти та виховання працює науково-методичний семінар для викладачів ВНЗ, вчителів і студентів, батьківської громадськості з актуальних проблем теорії і практики виховання. Кафедра підписала та плідно реалізує договір про спільну науково-педагогічну діяльність з Львівським науково-практичним центром професійно-технічної освіти НАПН України, з Міжнародним дитячим центром "Артек", Українським дитячим центром "Молода гвардія", Національною радою дитячих організацій України, кафедрою управління закладами освіти та впровадження нових педагогічних технологій Житомирського інституту післядипломної педагогічної освіти, а також міським відділом освіти, методичними об'єднаннями класних керівників, вихователів груп продовженого дня загальноосвітніх шкіл та шкіл-інтернатів, педагогів-організаторів, заступників директорів шкіл з виховної роботи, де наші студенти знайомляться з кращим досвідом виховної діяльності.

На кафедрі під науковим керівництвом викладачів працюють 8 наукових студентських проблемних груп, педагогічний гурток, студентський педагогічний клуб "ПОШУК", дві науково-методичні та соціологічна лабораторії. Науково-експериментальною базою лабораторії "Інноваційні соціально-педагогічні технології виховного процесу" є Міжнародний дитячий центр "Артек" та Український дитячий центр "Молода гвардія". Завдання лабораторії: науково-теоретичне обґрунтування, проектування та впровадження інноваційних технологій виховного процесу в літньому оздоровчому таборі, засвоєння студентами передових педагогічних технологій організації літнього відпочинку дітей. На базі університету протягом навчального року працює школа педагога-організатора, кращі випускники якої за конкурсним відбором влітку працюють у Всеукраїнських педагогічних загонах.

Реалізація охарактеризованих вище об'єктивних і суб'єктивних чинників організації педагогічної співтворчості викладача і студентів у контексті регіональних особливостей у процесі навчання сприяє формуванню творчої особистості майбутнього педагога.

Література

1. Белогуров А. Ю. Влияние процесса глобализации на формирование регионального образовательного пространства [Електронний ресурс] / А. Ю. Белогуров. – Режим доступа : <http://www.viu-online.ru/science/publ/bulleten/page15.html>
2. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону : [монографія] / Л. М. Ващенко. – К. : Тираж, 2005. – 380 с.
3. Загвязинский В. И. Проектирование региональных образовательных систем / В. Загвязинский // Педагогика. – 1999. – № 5. – С. 17–24.
4. Курило В. С. Освіта та педагогічна думка східноукраїнського регіону у ХХ столітті / В. С. Курило. – Луганськ : ЛДПУ, 2000. – 460 с.

5. Проект Концепції сталого розвитку України (Схвалено на засіданні Національної Комісії сталого розвитку України у грудні 2000 р.). // Вісник НАН України. – 2007. – № 2. – С. 14–87.
6. Савченко С. В. Соціалізація студентської молоді в умовах регіонального освітнього простору / С. В. Савченко. – Луганськ : Альма Матер, 2003. – 406 с.
7. Якса Н.В. Професійна підготовка майбутніх учителів: теорія і методика міжкультурної взаємодії в умовах Кримського регіону : Монографія / Н. В. Якса. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 568 с.

УДК: 378.013+303.6+153.35

КОНФЛІКТОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК КЛЮЧОВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИ ТВОРЧОМУ ПІДХОДІ ДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ

К.І.Зайцева

Анотація. У статті розглядається проблема формування конфліктологічної компетенції майбутніх учителів як ключової складової їхньої професійної компетентності при творчому підході до попередження та розв'язання конфліктів.

Ключові слова: компетентність, конфліктологічна компетенція, творчий підхід, критерії, показники, початковий рівень сформованості підготовленості майбутніх учителів до попередження та розв'язання конфліктів засобами акмеологічного тренінгу.

Аннотация. В статье рассматривается проблема формирования конфликтологической компетенции будущих учителей как ключевой составляющей их профессиональной компетентности при творческом подходе к предупреждению и разрешению конфликтов.

Ключевые слова: компетентность, конфликтологическая компетенция, творческий подход, критерии, показатели, начальный уровень сформированности подготовленности будущих учителей к предупреждению и разрешению конфликтов средствами акмеологического тренинга.

Summary. The article focuses on proving the teachers-to-be's conflictological competence formation as a key constituent of their professional competence at the creative approach to preventing and settling the conflicts.

Key words: competence, conflictological competence, creative approach, criteria, indexes, initial level of the teachers-to-be's formed preparedness to preventing and settling the conflicts by means of the acmeological training.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі освіти в якості основного напрямку її розвитку в усіх країнах приймається комплексна система поняття компетентності, на яку слід орієнтуватися, визначаючи якість підготовки майбутніх учителів. Відсутність професійної компетентності в майбутнього учителя, а саме її конфліктологічної складової, самим негативним чином впливає на професійне становлення та рівень його професійного розвитку, професійний і особистісний імідж.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Сучасні психологи, педагоги Н.В.Гришина, Т.В.Дрожжина, А.Б.Немкова, Г.В.Ложкін, Н.І.Пов'якель, Н.В.Самсонова, В.В.Сидоренко, Б.І.Хасан та ін. зазначають, що конфліктологічна компетентність – інтеграційна властивість особистості, яка забезпечує здатність майбутнього вчителя до практичної реалізації конфліктологічних знань і умінь в області методології, теорії, методики, практики розв'язання педагогічних конфліктів.

Мета даної статті полягає в обґрунтуванні необхідності формування конфліктологічної компетенції майбутніх учителів як ключової складової їх професійної компетентності при творчому підході до попередження та розв'язання конфліктів.

Виклад основного матеріалу статті. Компетентність у широкому значенні, можна розглядати як особистий ресурс, становлення якого не обмежено тимчасовими рамками і може відбуватися впродовж всього життя людини. В більш вузькому, професійному розумінні, поняття компетентності вживається як показник ефективності роботи на певній посаді, здатність виконувати поставлені задачі. Компетентність тісно пов'язана з компетенцією.

Компетенцію можна розглянути як особисту здатність фахівця вирішувати певний клас професійних задач у сукупності з бутими знаннями, досвідом і поведінкою. Крім того, під компетенцією розуміють формально описані вимоги до особистісних, професійних та інших якостей